

6. Рукописи статей «Коломийковський віночок», «Йосип Решляк», доповіді «Дитяча книжка», прочитаної на сходинах вчительсько-педагогічного гуртка міської школи в Рахові 1925 р. тощо // Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – ф. 3896. – оп. 1. – спр. 3. – арк. 26 – 63.
7. Скомороська І. Проблема виховання дітей і молоді засобами книги та читання у науковому доробку західноукраїнських педагогів (20 – 30-ті рр. XX ст.) / Скомороська І. // Гуманізація навчально-виховного процесу : Збірник наукових праць. – Вип. XL /За заг.ред. проф. В.І. Сипченка. – Слов'янськ : Видавничий центр СДПУ, 2008. – С. 172 – 176.
8. Статті «Наші політичні, культурні та економічні домагання в Росії» та «Що треба знати кожному українцю» // ЦДАВО України. – ф. 4388. – оп.1. – спр.1. – арк. 2 – 7.
9. Стаття «Зауваги до практичних занять» // ЦДАВО України. – ф. 4388. – оп.1. – спр.3. – 11 арк.

УДК 378

ПЕДАГОГІКА ОСОБИСТОСТІ

Нечепоренко Л.С.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В статті розкривається сутність педагогіки особистості як перспективного напрямку розвитку гуманітарного знання. Особистість є основним компонентом педагогічного процесу, який спрямовується на забезпечення злагоди в суспільстві, гармонізації поведінки індивідуальності з довкіллям і з собою.

Ключові слова: педагогіка особистості, індивідуальність, гармонізація особистості, злагода з довкіллям.

ПЕДАГОГИКА ЛИЧНОСТИ

Нечепоренко Л.С.

В статье раскрывается сущность педагогики личности как перспективного направления развития гуманитарного знания. Личность является основным компонентом педагогического процесса, направленного на обеспечение согласия в обществе, гармонизации поведения индивидуальности с окружающим миром и с собой.

Ключевые слова: педагогика личности, достижение успехов, индивидуальность, соглашение с миром, гармонизация личности.

PEDAGOGY OF PERSONALITY

Necheporenko L.S.

The article reveals the essence of the pedagogy of personality as a promising area of humanities. Personality is major component of the educational process aimed at harmony in society, the harmonization of individual behavior with the world and with themselves.

Keywords: pedagogy personality, to achieve success, individualnost, the agreement with the world, the harmonization of personality.

Ідея педагогіки особистості виникла в період розпаду Союзу, демонстрації процесу утворення низки держав зі своїми президентами, радами (парламентами) та всіма необхідними структурами, якими є армія, служба безпеки, освіти та ін. На деякий час гуманітарна наука «забула» тезу марксизма про те, що «бытие определяет сознание», що матеріальне є первинним, а духовне похідним від нього. Але як насправді все відбувається? Що є первинним, що похідним? Що від чого залежить?

В пошуках відповіді на такі питання і є сенс нашого дослідження. На жаль, з'явилося безліч бездарних, поверхових публікацій з назвою «особистісно зорієнтованих», у яких, крім декларування та перерахування відомих авторів (зверніть увагу: відомих та таких, які посідають серйозні посади (!) але без аналізу). Такі, з дозволу сказати, дослідження є звук пустий, а іноді й шкідливий. Чому? Тому що такі автори беруть на себе «завдання» відкрити всім очі, робити певні рухи до кабінетів

відповідальних працівників, щоб розв'язати свої амбіційні проблеми. Їх іноді сприймають всерйоз, але швидко таке запаморочення минає й починається «прозоріння». Буквально на днях, рецензуючи докторське дослідження, переконалась у його безперспективності. З нашою участю проходив захист і попередньої дисертації. Будучи за освітою «технарем», відчуваючи свою «ущербність», такий спеціаліст починає шукати для себе відповіді в гуманітарних науках. Знаходить, користується ними у власних інтересах, а потім починає думати, що він зробив наукове відкриття, починає його «розкручувати», «нав'язувати», поєднуючи його з власними вигодами, а колег переконувати, що це саме він зробив відкриття, дослідив нову тему. Ще раз слід звернути увагу на те, що, на жаль, наука «збагатилась» такими вискочками (парвеню), які «стрижуть» девіденди без реального права на них. Такий стан, то велика біда, яку, сподіваюсь, прогресивні креативні науковці подолають або відбудеться реальний натуральний «відсів».

В чому ж сутність поняття педагогіки особистості та перспективність пошуку? По-перше, є підстави сподіватись, що загальна педагогіка й історія педагогіки спроможуться подолати «лженауку» та її носіїв через утвердження системи широкої і глибокої інформації. «Внутрішня наповненість» сутності педагогіки особистості чистою інформацією (щось на зразок «чистого мистецтва») сприятиме подоланню негативного впливу «лжевчених» і «лжепророків» та сприятиме їх нейтралізації.

По-друге, відбір молодих дослідників. Такий відбір уже почався через «просіювання»: вчився в аспірантурі, перебував у докторантурі чи не вчився, не перебував, що означає певні недоліки в підготовці.

По-третє, творчий захист підготовлених робіт у таких радах, де обговорення може відбуватись по принципу «відкриття», аналізу внеску в науку. Це надзвичайно складний шлях пошуку істини.

Досліджуючи тему, нами проаналізовано десятки публікацій, які не містять свіжої наукової інформації, але рясніють загальними фразами «вперше відкрито», «вперше визначено» і т.д. і т.п., хоч насправді ніякого «свіжого» сліду в них немає.

Ми визначаємо сутність педагогіки особистості як таку галузь педагогічної науки, що досліджує можливості освітньо-виховної сис-

теми впливу на інтелект, почуття, волю, характер і культуру поведінки індивіда з метою його гармонійного розвитку й спрямування його діяльності на гармонізацію взаємодії з довкіллям. Власне завданням педагогіки особистості є пошук і відкриття законів гармонізації і співробітництва особистості над собою та з довкіллям. Якщо це визначення законів взаємодії особистості з довкіллям, то можливо тоді слід відкинути інвайроментальну педагогіку як науку про закономірності взаємодії довкілля і особистості. І тоді можна просто говорити про «педагогіку довкілля». Але насправді таке звуження буде неадекватним. Мова повинна йти про таку взаємодію «внутрішнього наповнення» особистості через довкілля, коли усвідомлюється така взаємозалежність у відповідності до законів гармонії, в якій «гениальність и злодейство несовместимы». Пошук таких тонких матерій, такої інформації, що знаходиться на грані матеріального й духовного, економічного й ментального та ще й такого феномену, який перебуває у постійній діалектичній взаємозалежності – то є завдання занадто складне. Але вже зроблені дослідження О.Ф. Лосева, В.І. Вернадського, вже написані «Етюди оптимізму» І.І. Мечніковим і дані самооцінки своїх досягнень Арнольдом Нобелем і Макаровим, уже є досвід «Последнего дня Помпеи» і вересень 2001 р., як і попіл Хіросіми і Нагасакі (1945, 1946 рр.). Можна ще згадати долю Й. Сталіна, А. Гітлера й назвати проблеми місцевого значення, щоб зробити загальний внесок: педагогіка й психологія особистості – це є важливий напрямок, який вимагає дослідження і впровадження результатів, щоб застерегти суспільство взагалі й кожного зокрема від зла, гніву, всіх тих «семи гріхів», які є причинами таких важких захворювань, як інфаркт міокарда, мігрень, депресії і т. ін.

Армія «конфліктологів» і дослідників життя і діяльності «проблемних» дітей, підлітків, дорослих, ув'язнених і інших категорій людей, які стоять за рамками норми життя змушена буде орієнтуватись швидше на позицію попередження таких феноменів, а не пошуку «ліквідації», бо останнє є набагато складнішим. Безумовно, що кожна галузь науки має право на існування. Але ми переконані, що головною мусить стати позиція про те, що: науковці класичного університету самою історією поставлені в ситуацію пошуку умов забезпечення нормальною інфор-

мацією студентів про позитивні мотиви, стосунки: виховні, навчальні, освітні, соціальні, психологічні, педагогічні. Норма й пошук позитивних орієнтацій на співробітництво, гармонізацію, самореалізацію – то і є провідна мета дослідження.

Що може стати провідним практичним висновком із онтопедагогіки? Яка ідеологія, методологія, методика? Відповідь загальна: позитивна думка, дія, поведінка. Тільки позитивна. Зло, яке породжує ще більше зло та не забуває дорогу до свого творця (автора), ненависть і сум, народжуючи й поглиблюючи негатив, призводять до знищення (самознищення). Найближчі роки ми б запропонували для дослідження таку тему, як: «Самореалізація особистості як педагогічна проблема» (Технологія, методика самореалізації). Вже сьогодні можна твердити, що саме така тема й розкриття її сутності чекає свого практичного розв'язання.

Уся історія наукових пошуків колективом кафедри педагогіки Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна виглядає як шлях від Г.С. Сковороди з його вимогою дотримання принципу природовідповідності в навчанні та добродійності й постійної вдячності, про що йдеться в публікаціях О.В. Боченко. Погляд на формування власного образу (іміджу), що досліджує І.О. Ковальова та аналіз проблеми міжособистісного спілкування та культури мовлення і мовленнєвої діяльності, що є предметом вивчення Л.О. Кравцової, І.С. Манойло, В.Г. Пасинок, а також морально-духовного розвитку студента, про що роздумує А.В. Донцов та пошук педагогічних умов виховання здібних, талановитих, здорових учнів і студентів (Н.М. Завгородня, М.В. Нечепоренко) є перспективними й продуктивними. Дослідження значення прийомів самостійної роботи студентів (В.І. Гапон), питань адаптації і соціалізації студентів (Я.В. Подоляк, Я.В. Шведова) завершують тематику наукових пошуків співробітників кафедри педагогіки. Аспіранти й пошукувачі кафедри сьогодні обирають теми для своїх досліджень, які є певним віддзеркаленням прийнятого нами напряму дослідження ще в кінці ХХ століття.

Особливістю педагогіки особистості є визначення нею діалектичного підходу до історико-соціального, сучасного й майбутнього розвитку наукової галузі. Провідним є культурологічний підхід до

розв'язання основних питань педагогіки особистості та формування основ професійної майстерності.

Щодо змісту педагогіки особистості, то її історія розвивається як така, що відшукує різні системи навчання, освіти, виховання, здатні забезпечувати учню, студенту, вчителю комфорт у школі, радість професійної підготовки, задоволення процесом і результатом від самого факту опанування знаннями, уміннями, навичками, прийомами культури поведінки.

Особистісно-орієнтоване навчання і виховання розглядається нами не як таке, до якого пристосовують учня чи студента, але як постійна увага до кожного з них з боку навчальних закладів, взаємодії вихователя і вихованця, керівників, учителів, професорів. Посилення активного начала повинно нагадувати нам навчання музиканта, актора, художника: кожен унікальна особистість. Можливість вибору передбачається не тільки для педагога, але й для учня, студента. Прикладом може бути концепція В.Ф. Шаталова, якого нагородив Президент Росії орденом за визначний внесок у теорію і практику навчання. Донецький учитель, автор численних публікацій про те, “куди зникли “2”, про “опорні сигнали”, “навчання з захопленням та з задоволенням ” прекрасно втілює ідеологію онтопедагогіки й онтопсихології. У нього на уроках учні одержують значний перелік завдань, прикладів, але для виконання кожен має право обрати ті з них, які їм більше до вподоби. Дуже часто учні виконують всю запропоновану низку завдань і пояснюють це тим, що їм надано право вибирати (забезпечити власний вибір кожним вихованцем – це основне завдання педагогіки).

Починаючи з Коменського (1592-1670), К. Істоміна (1640-1720), Д. Локка (1632-1704), К.Д. Ушинського (1824-1870), Д. Дьюї (1859-1952), шукаючи продовження їх ідей у творах великих педагогів XIX і XX століття, завершуючи нашими сучасниками (А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський, В.Ф. Шаталов, Ш.О. Амонашвілі, І.А. Зязюн, А.М. Бойко, І.Д. Бойко, І.Д. Бех і багатьох інших) знаходимо систему оптимістичних ідей онтопедагогіки, яка розчиняється у талановитих працях екологів, валеологів, як І. Черваньов, В.Ю. Некос, Л.М. Немець, Г.Ф. Пономарьова та ін. Сенс методики особистісно-зорієнтованого навчання у тому, щоб бачити, чути, любити учня, студента, колегу на рів-

ні організації (порядок, дотримання режиму, графіку роботи); на рівні взаємодії, спілкування. Людина, яка не вмє спілкуватись, не є соборною, а яка не вмє слухати й чути, то залишає себе поза колективом, поза можливістю контакту з іншими.

Методика А.С. Макаренка про перспективні лінії та ідей В.Ф. Шаталова «про завтрашню радість», як і почуттєвий фон заняття І.А. Зазюна та виховуючі стосунки А.М. Бойко несуть у собі індивідуально-спрямовані впливи на особистість.

В Росії в основі концепції особистісно-орієнтованого навчання є ідея про те, що позитивний вплив на особистість є метою і фактором освітнього процесу.

Нами досліджено деякі педагогічні умови здійснення особистісно-орієнтованого виховання з погляду його успішності. Якщо успіх визначається у навчанні постаттю вчителя, то тут і слід думати про те, як організувати особистісно-орієнтованого виховання самого педагога. Воно здійснюється так, як передбачав К.А. Гельвецій (18 ст.): доброчинність учителя відлунюється добром, любов – любов'ю, повага – повагою, а прощення – поблажливістю.

Розглядаючи питання про те, як опанувати студентам теорією і методикою особистісного виховання, згадаємо К.С. Станіславського – великого актора, талановитого режисера, здібного педагога. І актор, і педагог, і лікар – це великі вихователі, бо кожен з них проходить школу освіти, щоб потім впливати на життя іншої людини. У нас немає педагогічного матеріалу, щоб подати методику онтопедагогічного виховання учителя, а тому звернемось до К.С. Станіславського. Він накреслив такий шлях самовиховання майстера-актора.

Віра в себе, у своїх колег, учнів, студентів – це шлях до педагогічної майстерності. Вірити можна тільки правді, а тому – геть нещирість, неправду, брехню (ганьбу!). Прийняти віру й істину як умову успіху в усіх видах навчання.

Актор повинен уміти говорити. І вчитель, викладач, професор повинен уміти говорити (і слухати та чути).

Як і актор, учитель потребує опанування певною технікою, як-то: технікою мовлення, застосуванням наочних і технічних засобів, створення позитивного іміджу. Техніка мовленнєвої діяльності передбачає

ще низку умов, до яких віднесемо уміння тримати паузу, підвищувати голос чи обмежувати його звучання, користуватись нюансами, що втілюють різні рівні довіри, поваги, гумору, жарту.

Таким чином, онтопедагогіка як галузь науки, яка в системі з іншими формує постать успішного учителя, сьогодні посідає таке місце у системі особистісно-зорієнтованого навчання, виховання, освіти, коли вся система навчального закладу передбачає роботу з кожним учнем, студентом і розв'язує з ними їхні основні проблеми, забезпечуючи комфорт і затишок та формуючи уміння діяти оптимально й успішно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Епископ Александр (Семенов-Тянь-Шанский). Православный катихизис. – К.: Типография Киево-Печерской Лавры, 2008. – 150 с.
2. Зміст і сутність педагогічної діяльності: Навч. Посібник / О.Г. Романовський, О.С. Пономарьов, С.М. Пазиніч та ін. – Харків: НТУ «ХП», 2007. – 228 с.
3. Личностно-ориентированное обучение: Хрестоматия: Для студентов гуманитарных факультетов высших учебных заведений / Сост. Е.О. Иванова, И.М. Осмоловская. – М.: СГУ, 2005 – 263 с.
4. Нечепоренко Л.С. Идеология онто-інвайронментального виховання вчителя. Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць / За заг. Редакцією акад. І. Ф. Прокопенка, чл.-кор. В.І. Лозової. – Харків: ОВС, 2002. – Вип. 22 – с. 112-119
5. Нечепоренко Л.С. Онтопедагогіка та інвайронментальна педагогіка: Навч. Посібник. Харків: Основа, 2001. – 238 с.
6. Святитель Лука (Войно-Ясенецкий), архиепископ Крымский. Дух, душа, тело. М., «ДАРЪ», 2005. – 320 с.
7. Станиславский К.С. Моя жизнь в искусстве. М.: Искусство, 1980. – 430 с.
8. Сухомлинский В.А. Как воспитать настоящего человека. Педагогическое наследие / Сост. О.В. Сухомлинская. – М.: Педагогика, 1990. – 228 с.
9. Сыгин Г.Н. Животворящая сила – СПб: ООО «Лейла», 2000. – 352 с.
10. Ю.Д. Трактат о человеческой природе. Книга первая. О познании. / Пер. с англ. С.И. Церетели. Вступ. Статья М.А. Абрамова, примечания И.С. Нарского. (История философии в памятниках). – М.: «Канон», 1995. – 400 с.